

FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA'YLA BİR SÖYLEŞİ

İbrahim Kıbrıs

■ **Tarih:** 21.07. 2001

Yer: Silivri, Konur Ertop'un evi.

İbrahim Kıbrıs: Merhaba Sayın Dağlarca, Öncelikle bu sıcak ve nemli yaz gününde önerimi kabul edip bana vakit ayırdığınız için size çok teşekkür ediyorum, size nice yaşlar diliyorum.

Dağlarca: Siz de hoş geldiniz. Konu şiir olacaksa tabii ki geri çeviremezdim. Buyurun, sorularınızı bekliyorum. Yalnız, ben teybe kayıtlı edilmekten pek hoşlanmıyorum. Not alırsanız daha uygun olur. Zaten ben not almanız için, uygun bir konuşma temposuyla konuşacağım.

Çok teşekkür ediyorum değerli büyüğüm. Ben de zaten hazırlıklı geldim. Bu lise defterime not alacağım söyleyeceklerinizi. Daha şimdiden ağzınıza ve yüreğinize sağlık diyorum.

Sizi Çocuk ve Allah'ı yazmaya iten nedenleri kısaca belirtir misiniz? Siz bu kitabı daha önceden tasarlayıp da mı yazdınız, yoksa birbirinden bağımsız, ortak temalı şiirlerle mi oluştu bu kitabınız?

Dağlarca: Çocuk ve Allah yaşamımın romanıdır. Ben küçük yaşlardayken, belki 2-3-4, evimizin yapısı Çocuk ve Allah'ın maketi gibiydi. Bir odada büyük annem Fatma-tüz Zehra Hanım'ın Yunus Emre ilahileri, kendi sesiyle söylenirdi, karşı odada da ablalarım, ağabeyim, teyzemin çocukları büyük bir masa çevresinde toplanırlardı. Elleri yazılı kâğıtlar geçerdi. Onlarda anlamadığım, sezmeye çalıştığım sesler dolaşırdı. Bu sesler öbür odanın sesleriyle acayip benzerlikler taşırdı. Yine odaların birinde hepimizin korktuğu kalın sesiyle çok uzak, eskiden, geçmiş zamanlardaki savaşımlara benzeyen babam otururdu. Annem sonradan ayırt ettiğim "Kadiri" sözcüğünün camilere benzeyen karanlığını taşırdı. Kapının hemen dışında babamın atları

Fazıl Hüsnü Dağlarca, Kendisiyle 21.07.2001 Tarihinde Yaptığım Söyleşi Sırasında.
Silivri, Konur Ertop'un Evinin Bahçesi.

bulunurdu. O atlar bana bütün odalardan daha yakındı. Ağaca benzerdi o atlar. Yine kapımızın dışında sol yanda beş kurnalı bir çeşme vardı. Önündeki havuz beş kurnadan akan coşkun sularla türkü söylerdi gece gündüz. Size gösterdiğim bu gizli resimler büyüttü beni. Ablalarımın ağabeylerimin çalıştığı odanın aydınlanmasını ister misiniz? Birbirine karışan sesler arsında “Fikret” adı en çok duyduğum addı. Eve gelen mektupların yazılı bir kâğıttan oluştuğunu sezmiştim. Ablalarımın, ağabeyimin okuduğu kâğıtlarda –yukarıda sözünü ettim- hep yazılıydılar. Onları da mektup bilirdim. Böylece “Fikret” denilen adamın bize hep mektup yazdığını sezmiştim. Mektup yazar kim olur? Bir yakın- bir ağabey olur. Fikret’i “ağabey” olaraktan severdim. Bu odada okunan yazılar birbirinden başkaydı.

Sesleri- kopuk kopuk sesleri başkalıklarla doldururdu içimi. Bunlardaki gizli müzik daha gizli bir şey anlatıyordu. Konuşmaya hiç benzemiyorlardı. Aynı bir konuşma biçiminde ama konuşmadan daha güzeldiler. İşte bu görüntülerle *Çocuk ve Allah*’ı dibimde, ta dibimdeki, belki de evrenin de dibindeki düzeyi, hele geceleyin yüreğimde duyuyordum. Öylesine duyuyordum ki, bunların bir başka yanı olduğunu bütün çocukların bu yazılanları öğrenmek zorunda olduklarını, “akıl” denilen o gidilmesi gereken yerin bizlerce- biz çocuklara bir alın yazısı gibi gerekli olduğuna inanmıştım. Bütün çocuklara bu çabayı ki adına “şiiir” diyorlardı, kendi avuçlarıyla sürdüreceğine içtiğim su kadar inançla bağlanarak inanmıştım. Okula girdiğim gün ezbere söylediğim, o yemişe benzeyen sözleri artık belleğimde tutmak zorunluluğundan kurtulduğuma, yazı ile onları bir yerlere koyacağıma seviniyordum. Çok sonra anladım Fikret’in ağabeyim olmadığını, büyük bir şair olduğunu, benim imrendiğim o

güzel sözlerin şairlerce söylendiğini, bu şairler yığınının evreni kapsayan bir kabile olduğuna, yaşamımın yolunu da onların arasına karıştığına A B C'yi öğrenirken ulaşmışım.

Çocuk ve Allah daha önceki *Havaya Çizilen Dünya* ile benim şiir programımdır. Sonraki kitaplar -bu iki kitapta geçen şiir başlıklarının yorumudur- ya da yapıt biçimine ulaşmış görüntüleridir.

Çocuk ve Allah'ı yazdığınızda 20'li yaşlarda olmanıza karşın, "Çocuk" denilen nesneye nasıl bu denli olgun, babacan bir tavırla seslenebildiniz?

Dağlarca: *Çocuk ve Allah* kitabının yayımlandığında yıl 1939'dur. Matbaadan 1940'ta çıktığı için- 1914'te doğduğuma göre, 25 yaşımıdayken yazılmıştır. Gördüğünüz olgunluk, benim 3-4 yaşımdan beri şiir yazmaya çabalamamdan gelen olgunluktur. Şiire o kadar çalışmışımdır ki, bir yılda beş-altı kitap eder o günlerin çabaları. Şunu örnek olarak anımsıyorum. Kuleli Lisesi onuncu sınıftayken bir gün şöyle bir tasarı kurdum. Bugün her biri aruz ve hece gibi başka bir vezinden olmak üzere kaç şiir yazacağım: Altı ders saati vardı, iki sabah, iki akşam iki mütalaa saati- kırk beşer dakikalık. O gün her biri başka vezinden, ama hiçbir hataya düşmeden 30- otuz şiir-bir kitaplık- yazdım. Ben şiire şöyle başladım. En başarılı şiirler nasıl yazılmış, bunları aradım. Bunların gizini bulmaya çalıştım. Bu, yazan elime yaş kattı. Okulda-daha ilkokulun birinci sınıfında yazdığım "tahrir"leri hocam benim yüzüme atarak; "Babana yazdırmadan gel." dedi. Anlamadım neden attığını, Sonra anladım, benim yazmayacağımı sanmış. Dedim ki isterseniz önünüzde yazayım. Yazdım ve onu utandırdım. Bence şuracıkta genç ozanlara iki sözüm var: *En çok sevdiğiniz çabayla hayat yolunda yürüyorsunuz, Kendinizi ona adanmış.*

Çocuk yazını bağlamında ya da çocukları düşünerek yazdığınız ilk kitabınız kimi kaynaklara göre 1967'de yayımlanan "Kuş Ayak"tır. Daha önce genelde gençlere ve yetişkinlere yönelik olarak yazdığınız şiirlerin yanında böylesine çocuksu bir eda ve kurguyla yazmaya neden gereksinim duydunuz, belirtir misiniz?

Dağlarca: İlk kitabım *Kuş Ayak*'ın birinci bölümüdür. O bölüm önce Yugoslavya'da yayımlandı. Türkiye'de daha geniş olarak yayımlandığı tarih 1967'dir. Beni çocuk şiiri yazmaya iten gerçek, şiirimizde Türkçe sözlerimizde gizli olan "Anne" tadıdır. Türkçemiz bütün alanlara uzanmış bir dev kaynaktır. Bu kaynağın içinde büyük bir çocuk var. Anne sözcüğü değil, daha büyük bir sözcük var- içtenlik. Şiir yazarken öyle bir içtenlik alanına vardım ki, bu olay çocukların sesiydi. Etkilerin hepsinden uzak, bütün şiir akımlarına uzak en aydınlık bir su kaynağı, belki bir dağ başında, belki bir su başında lık lık lık, işte o su sesi... Anne uyudun mu?" sesi beni çocuk şiirleri yazmaya itmiş, zorunlu kılmıştı. Örneğin "İki Havuç" şiirimi anımsatırım:

*İki havuç toprağı severler
Püsküllerini severler
Yıkanmayı*

İki havuç
Dişlerim küçük diye
Beni severler

Çocuklar için yazmış olduğunuz kitaplar genelde bir bütünlük taşıyor, şiirler temaları açısından birbirinin devamı niteliğinde gibi. Kitaplarınızı yazarken belli bir tema belirleyip de mi yazıyorsunuz, yoksa çocuklarda belli-kimi istendik-davranışları oluşturmak için mi yazıyorsunuz?

Dağlarca: Bu kitapların-Kuş Ayak-değişik konularda yazılmıştır. Bir çocuğun karşılaşacağı yahut yaşadığı tasarlanan konulardan oluşur. Çocuk kitaplarının çoğu belli bir konuyu, çocuklara kişilik aşılama, bireyliklerinin farkına varmalarını, gören bir göze ulaşmalarını, kendi dilleriyle dolu olmalarını, yaşamın erdemlerinin ayırdına varmalarını, sınırların bütün uluslarla birlikte evreni kapsamak istediğini söyler. Böylece öbür yapıtlarımın merdivenlerini çıkmalarını ister. Şurada küçük bir eleştiri yapayım: *Dağlarca* adı-ilgiye teşekkür ederek söylüyorum- kimilerine konu olmuştur. Yapıtlarımı incelemişlerdir. Ne yazık ki yurt dışındaki incelemeciler bütün yapıtlarımı ele aldıkları hâlde, yurt içindekiler ya çocuklarla ilgili şiirlerimi ya da destanlarımı konu ediyorlar. Bunun nedenlerini anlamıyorum. Örneğin Almancaya şiirlerimi çeviren Gisela Kraft dostumun tezi şu: “Dağlarca’da Hayvan Sembolü”. Büyük oylumlu 200 sayfalık bir çalışma. Belgrat’taki bir dostum; “Dağlarca’daki Türk Dili”, Bursa’daki bir dostum; “Dağlarca’daki Yeni Türkçe”yi işlemişlerdir.

Sanıyorum bu yargımda asker oluşumun bir etkisi var. Sanıyorum hâlâ koca bir çocuk olduğumun bir etkisi var.

Bu denli konu ve tema zenginliğine, üretken olma özelliğine nasıl ulaşıyorsunuz? Bu konudaki çalışma yönteminizi belirtir misiniz?

Dağlarca: Son bir kitabımda yayınevime bir cetvel sunmuştum. Yayınevi o cetvelin baskısının güç olacağını, ikinci baskıda yayınlayacağını sözünü verdi. Bu cetvelin adı şuydu: “DAĞLARCA AĞACI”, en dipte *Havaya Çizilen Dünya*, onun üstünde *Çocuk ve Allah* yazılıydı. Çocuk ve Allah’ın üstünde sayfa başınca soldan sağa uzunca bir çizgi vardı. Bu çizginin üzerinde hâlen yapıtlarımda gösterilen çizelgeye uygun ikinci derecedeki yapıtlarım sıralanmıştı. Bunlar 10-15 kadardı. Onların yukarıya doğru olanlarında da birlikte düşünülebilecek yapıtlar dal dal gösterilmişti. Bu şema elinize geçtiği gün bu soru biraz aydınlatılacaktır.

Ben özgür bir yaratığım. Bütün yazdıklarım şemada gösterildiği gibi, benim dallarımdır. Biri birinden ayrılmaz, biri birinden ayrılmaz. Hepsisi o 115 kitap bir tek kitap gibidir. Dahası bir tek kitaptır. Ben kitaplarımı çoğalsın diye yazmıyorum, tam tersine çoğu kitaplarımı çağımıza ulaştıramıyorum, yetiştiremiyorum. Onların tamamını yazamadım.

Çocuklara vermek istediğiniz dil bilinci ve dil kullanma becerilerini geliştirme konusundaki önerileriniz nelerdir?

Dağlarca: Bu öneri dile getirilemez. Çünkü bu usla yüreğin daha büyük ölçüde dilin karışımı bir yaşamadır. Diller -daha doğrusu yazmak- insanı çoğaltır. Çocuğa dili sevdirmek için harcanan çaba geleceğin evrenini yaratır. Her çocuk o alanın yardımcısı olur. Onu yarınlara taşır. Benim bir dizem var, onu hep söylerim. Her konuşmamda onu okuyucuma ulaştırmak isterim: Doğan çocuk geleceği yeniler. Bu amaçla, bu istekle yazıyorum. Diyebilirim ki çocuk kitaplarımda ana sütü buldum.

Yetişkinler için yazdığınız şiirlerin birçoğu yoğun bir anlam genişliğine sahip olan, ancak hem birinci yeninin hafifliğinin hem de ikinci yeninin soyut ağırlığının uzağında olan şiirlerdir. Oysa çocuklar için yazdığınız şiirlerde çocukların ilgi ve anlama yeteneklerini dikkate alarak yoğun bir işçilik yapıyorsunuz. Bunu sağlamak sizce zor oluyor mu?

Dağlarca: Bunu sağlamak hiç güç olmuyor. İnanır mısınız, çocuklara şiir yazmak sağ elimin, öteki şiirler sanki sol elimin işi. Ben sanıyorum ki daha büyülmekteyim. Daha 5-6 yaşında biriyim. Şu anımı size de söylemek isterim. Bir evin bir odasında kiracıydım. Evin genç kızı bir gün bana sordu; Odanızın anahtar deliğinden sizi izliyorum, dedi. Bazı günler yazı yazmadan gülümsüyorsunuz, bazı günler suratınız taş gibi. Bunun nedeni nedir, dedi. Sordum: Çarşamba günü mü izlediniz, perşembe günü mü izlediniz? “Çarşamba günü izledim, yüzünüz katıydı. Perşembe günü gülümsüyordunuz.” dedi. O kızla birlikte ben de anladım, çocuk şiirleri yazarken gülümsediğimi.

Şiirin ve şiir okumanın bir çocuğun dil ve ruhsal gelişimi açısından taşıdığı önem hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Dağlarca: Eğer eğitim bakanı olsaydım, ilköğretim okullarında şiir dinleme saatleri yapılmasını isterdim. Şiirler çocuğun bilinç iğnesidir. Yaşadıklarını, o küçücük günlerini birer boncuk gibi toplarlar, güzel iplere dizerler, avuçlarına doldururlar şiir dinleyen çocuklar. Çocuklara şiir okurken onların gözlerine bakarım. Orada bütün derslerden kurtulmuşlardır. Orada anne-babalarından kurtulmuşlardır. Çocuklar böylece orada kendilerini yeniden yaratırlar.

Çocuklar için yazarken, dilin hangi anlatım olanaklarıyla yazmayı düşünüyorsunuz? Sizin kitaplarınızda dilin işlevi nedir?

Dağlarca: Benim kitaplarım da, başkalarının kitapları da içinde olmak üzere, bütün kitaplar işlevseldir. Dil olmadan kitap yazılmaz. Bir yontuda dilin işlevi yoktur çünkü. Dilin işlevi bütün kitaplarda vardır. Sorunuzla şunu demek istiyorsunuz sanırım: Kitaplarda arı dilin işlevi nedir? Arı dilin işlevi ulusun haysiyeti, şerefidir. Tek sözcükle ulusun kendisidir. Düşünebilmenin tek olanıdır dil. Yeni bir şey söyleyebilmenin tek yoludur.

Genel olarak şiirde ve çocuk şiirinde biçim-öz ilişkisi konusundaki düşüncükleriniz:

Dağlarca: Şiir yazarken bir yontu çabası içinde olduğumu duyuyorum. Elimde büyük bir mermer parçası var. Bunun, yontu bıçağıyla, çekiciyle gereksiz yerlerini kopara kopara çalışmaktayım. O mermer, örneğin 20x 40 boyutunda olsun. Bundan beş dizeyi çıkarmak için çabaladığımı, o dil mermerinden o 25 dizeyi çıkarmak ne güçtür, düşünebiliyor musunuz; fazla alırsanız sözcükler ziyan olacak, az alırsanız anlatım yok olacak, şiirsellik sağlanamayacak. Sorunuzu bu gözle görünen olaya çeviriniz. Dil ile anlatım arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkinin birçok şeyi belirlediğini görünüz.

Benim sorularım dışında çocuklar için şiir ve “Türk Çocuk Yazını” hakkında eklemek istedikleriniz neler olabilir?

Dağlarca: Bir tek tümceyle söyleyeyim: Sağlık nedeniyle şu an okuyamıyorum. Bu nedenle bir yargı belirtemeyeceğim.

Siz bir akademik eleman olarak Fazıl Hüsni Dağlarca’nın şiirlerini inceleydiğiniz hangi yönü üzerinde dururdunuz?

Dağlarca: Hepsini okusunlar ve eksikliklerini bana bildirsınler isterdim. Şiirlerimin bütünü bir tez güden şiirlerdir. İnsan bir bütündür. Eksikliği olabileceğini düşünmeli ve bu eksikliğini aramalıdır, bulmalıdır. Anlatımın en kolay aracının şiir olduğunu, bunu aramanın sonu olmadığını, gizlerin böylece çözüleceğini, bütün yeni yaratmaların şiirin biçim değıştirmesiyle gerçekleşeceğini, evrenin gizinin bile bu tür arayışlarla çözüleceğini, bütün yeni buluşların şiir eylemini yok edemeyeceğini, Dağlarca’nın bütün çalışmasının şiirin bütünü içinde bir zerrecik olduğunu, yukarıda da belirttiğim gibi, daha çok çok çalışılması gerektiğini söyledim. Dilerim yarının çocukları bu işi yapacaklardır.

Son olarak söylemek istediğiniz bir şey var mı? Bize birazcık da yaşam öykünüzden söz eder misiniz?

Dağlarca: Şunu özetle söyleyeyim. Atatürk’ü sevmek, onun ilkelerini içimizde duymak bütün ulusu güzel yarınlara ulaştıracak tek yoldur. Bir şiirimde şöyle demiştim:

Uluslar büyük oğullarıyla soluk alır...

Ağzımızdaki soluk işte onun soluğudur.

Bir ozanın yaşam öyküsün bence büyük bir aydınlatıcı özelliği yoktur. İnsanın ne okuduğu, okuduğundan neler anladığı, hangi yapıtları birbirine kattığı, hangi yazarların el emeklerini gördüğü, belki de yaşadığı, düşünce olarak kendinden öncekilerden neler topladığı, neleri yeniden bulduğu yapıtlarından ortaya çıkar. İsterdim ki bizde de kavram ve sözcük araştırmaları olsun. Örneğin yaşamının en büyük boyutu olan sevinç hangi kavramların birbirine yansmasıyla ölümsüz bir kavram olmuştur? Savaşlara karşın barış bayrağının

burçlara dikilmesinin nedenleri araştırılsın. Özgürlük kavramının nedenleri ya da tek adamlığın tarihsel sebepleri; örneğin, *Almanya’da bu kavramın neden öldürülemediği* inceleme çemberine alınsın. Sonra kıyaslamalı edebiyat kitapları yazılsın. Edebiyat kavramları asırlardan beri gelir, yazarlar bunları işler, hangisinde bir yenilik var, bu, ulustan mı gelmekte ya da evrensel bir düşünceden mi gelmekte? Bu sorunuz o kadar geniş ki bir-iki cümleyle özetlersem şunu söyleyebilirim: Araştırmak eylemi araştırmacıdan büyüktür. Oysa araştırmacıların çoğu, yazdıklarının tek gerçek olduğunu zannederler.

Sayın Dağlarca, ilerlemiş yaşıınız ve olumsuz sağlık koşullarınıza karşın, bana ayırdığınız vakit için sizlere çok sağ olun diyor, bir ozan duyarlılığıyla belirttiğiniz ön açıcı görüşleriniz için de sizi kutluyorum. Çok yaşayın, e mi... Sevil Konur abimin bir fotoğraf çekmesine izin verir misiniz?

Dağlarca: Tabii ki... Çekebilirsiniz.

Sevgili Konur Ertop’a ve söyleşi sırasında bizi ikramlarıyla boş bırakmayan Ruhan Ertop Hanım’a da çok teşekkür ediyor, sağlık ve başarı dilekelerimle saygılarımı sunuyorum.

Hoşça kalınız.

Silivri sahil yöresinden, “D 100 Devlet” yoluna kadar, birlikte yürüdüğümüz, Dağlarca ile ilgili tamamlayıcı olabilecek anahtar bilgilerini de bana aktarmak için çaba harcıyıp konukseverliğiyle beni mutlu eden Konur Ertop abimize de çok çok teşekkür ediyorum.